

на складнощі навчання під час ковідної пандемії чи, особливо, повномасштабної російської агресії проти України, слід не зменшувати, послаблювати, а навпаки — підвищувати, адже будь-яке притлумлення і зниження порогу вимог до обсягу чи характеру засвоєння необхідних знань знижує власне саму пізнавальну й творчу активність студента, негативно впливає на спадання його інтелектуального потягу, зрештою створює хибне, неправильне, а то й спотворене уявлення про те, що вимагатиме від здобувача його майбутня професійна діяльність. Разом з тим повсякчас необхідно пам'ятати, що надмірність вимог, зі свого боку, також може породжувати у свідомості студента від'ємно негативний психологічний комплекс неповноцінності.

Насамкінець хочемо наголосити, що протиріччя між об'єктивними вимогами і суб'єктивними можливостями, яке віддавна є характерним для педагогічного процесу будь-яких епох і поколінь, нині належить переосмислити, якщо хочете — переінакшити і намагатися використовувати абсолютно в новій іпостаті — ставитися до цього не як до проблеми і перепони, а саме як до нового потужного джерела розвитку суб'єкта освіти в навчанні здобувача. Це одвічне протиріччя може вирішуватись як шляхом диференціації єдиних за змістом завдань, різноманітністю типів і засобів педагогічного керівництва, так і якістю методичного забезпечення інтелектуально-пізнавальної діяльності студента, контролю за її ходом, усезростаючим стимулюванням інтелектуальної, творчої діяльності майбутнього спеціаліста. У цьому зв'язку наразі ніяк не обійтись без вдумливого вдосконалення організаційних форм освітнього процесу як головного засобу розвитку творчого потенціалу студента при «виращуванні» його як висококваліфікованого, ініціативного, інтелектуально розвинутого спеціаліста.

Ю. Соловійова

ОБРАЗНО-СЕМАНТИЧНІ КОМПОНЕНТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ НА ТЕМУ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ АНТОЛОГІЇ «З ВІРОЮ У ПЕРЕМОГУ»)

Yu. Solovyova

FIGURATIVE AND SEMANTIC COMPONENTS OF MODERN UKRAINIAN POETRY ABOUT WAR (BASED ON THE “WITH FAITH IN VICTORY” ANTHOLOGY)

Тема війни, так чи інакше, проникає в усі сфери нашого життя. Вона є болючою, актуальною і знаходить відгук у творчості багатьох митців. Зібрані разом, ці твори мають величезний емоційний вплив на читача. Такими є поезії антології «З вірою у перемогу» (З вірою у Перемогу: Збірка творів, написаних (здебільшого харків'янами) на тлі повітряних тривог 2022–2023 рр. Харків: Майдан, 2024. 250 с.)

До антології увійшли вірші не лише харків'ян, а й авторів з інших міст України. Для багатьох авторів антології властиве намагання поглянути на події сучасності через призму успадкованого від минулого культурного досвіду. Оскільки європейська культура має два основні корені свого наповнення: антична традиція та християнство, то і морально-естетичне вирішення проблеми відбувається саме в цьому руслі.

Зокрема, в поезії Віктора Бойка зустрічаються апокаліптичні мотиви, викликані подіями сучасності. Драматизм зображення зумовлюється поєднанням світоглядних складників, з одного боку, біблійних часів, а з іншого — майже зовсім репортерського звіту з поля бою. Тобто, поєднанням абстрактного і конкретного:

*Про армагеддон ув апостолів думи,
а він в Україні спішисть наставати,
ракети на Харків, снаряди на Суми
і по Маріуполю гатять гармати.*

Поет звертається також до конкретних історичних подій, які мали свій фатальний вплив на розвиток стосунків між сусідніми народами:

*В росії вічно йде війна,
однак сама ні в чім не винна,
якщо ординська чужина...
А новгородська різанина,
стабільність шибениць щодня,
і свинства торжество, не панства,
«сиріт казанських» метушня,
синдром сибірства й астраханства?*

Для розуміння контексту поетичного твору необхідні, безумовно, знання конкретних історичних подій, які в зображеній ситуації набувають філософського узагальнення та символічного значення.

У поезії Олександра Бобощка усталені поетичні образи релігійного чи загальнокультурного змісту часом набувають досить несподіваної інтерпретації, коли пафос межує з іронією. Несподіваним у цьому ланцюжку асоціацій є вживання замість загальноприйнятого символу «вино — кров Христова» конкретного різновиду вина.

У священнодійстві споживання хліба, як тіла Христова, і вина, як його крові, має сакральне значення і відбувається у вирішальні моменти як долі окремої людини, так і людської спільноти:

*Їжте хліб. Це не тіло Ісуса, це просто хліб.
Наливайте вино. Це не кров, а кагор — та й годі.
Ми навряд чи в минулім столітті перемогли б;
у теперішнім наче з'явилась така нагода.*

Історико-культурні реалії в Україні, пов'язані з прийняттям християнства, мають свої унікальні особливості. Засвоєння багатьох християнських символів відбувалося через фольклор, що сприяло їхньому олюдненню. Саме в українській народній пісні зустрічаються образи апостолів, великомучеників, які виконують звичайну християнську роботу: пасуть волів, женуть через обрій отару овець, як Святий Петро. Через фольклор здійснювалася посилена естетизація релігійних понять, які мали втілювати не лише високу духовність, мораль, а й красу. Найпопулярнішим образом такого типу є образ Богоматері. Для українців він особливо дорогий ще й тому, що пов'язаний з образом заступниці козаків — Покрови. Саме до образів такого плану звертається Олександра Ковальова у вірші:

*Місто Марії над морем печалі,
крові та сліз понад міру пролито.
Янгол спасіння сюди не причалив,
а милосердя голуба вбито.*

У сучасному світі найсвітліші образи людської віри, надії не спроможні принести спасіння, настільки потужне силове поле тваринного егоїзму.

Інший образ — плащаниця з написом «Діти», на яку летять бомби:

*Тут в плащаницю із надписом «Діти»
кидають бомби, пускають снаряди.
Морю від лиха нікуди не дітись,
в моря із лихом свої субпідряди.*

До переосмислення біблійних та загальнохристиянських образів в контексті реалій сучасної війни звертається й поет-фронтовик Олександр Лисак, вдаючись до поетичної форми молитви:

*Господи, нашли на них «ответку»,
ми вже скорегуємо, повір!
Всіх, хто цілували в дупу «z-ку» —
зачекався в пеклі хижий Звір.*

У поетичному просторі автора чітко виокремлюється вісь «верх-низ», що притаманна християнському світогляду. Угорі — Господь Бог, Син Божий, усе Святе Воїнство. Внизу — світ від лукавого. У самому зверненні до Бога автор дозволяє собі крайню відвертість, вживаючи наказовий спосіб дієслова. В образно-семантичному відтворенні картини «низу» автор часто вдається до естетики потворного. У його поетичному мисленні послідовно втілюється принцип дихотомії: «стійкість у вірі — віроломство», «янгольське милосердя — тваринна жорстокість». А з іншого боку, Олександр Лисак, як ніхто інший, намагається зобразити воєнні будні, не героїзуючи їх.

Для іншого поета-фронтовика Олега Бородая властиві глибокий ліризм, емоційність, образна виразність. Відчувається вплив народнопісенної інтонації. Вона в нього легка, поетичний синтаксис позначений простотою й прозорістю. І це не випадково, адже він виступає також як бард. Його епітети влучні, метафори доречні. Автор вибудовує свій поетичний світ на контрасті ідеального світу мрії і реального світу війни:

*Непомітно стлигла ця весна
в чорно-білих тонах, як ніколи.
Цьогоріч не побачить зерна
пошрамоване мінами поле.*

Олег Бородай не оминає трагічних сторінок людського життя, але, незважаючи на все це, його поезія пронизана глибоким оптимізмом.

На окрему увагу заслуговує той факт, що більшість поетів-харків'ян у своїх творах вживають топоніми, пов'язані з Харковом. Як приклад можна навести вірш Віктора Тимченка:

*Вони за все, ці виродки, в одвіті:
за море крові та за море лжі.
У П'ятихатках й Салтівці щомиті
між смертю і життям нема межі.*

Віктор Тимченко належить до покоління дітей війни, яким довелося відбудовувати Харків після Другої світової війни. Тому для нього все, що пов'язано з рідним містом, особливо дороге і щемливе.

Антологія «З вірою у перемогу», безумовно, стала помітним явищем в українському літературному процесі. Твори, що містяться в ній, позначені глибокою змістовністю та високою художністю. Багата мовна палітра виражає широкий діапазон почуттів. Увагу читача привертають, передусім, вірші, позначені масштабним історико-культурним контекстом.

І. Фесенко

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕПІЧНОГО ТВОРУ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ О. ЧУГУЯ

І. Fesenko

TRANSFORMATIONS OF AN EPIC WORK IN THE CREATIVITY OF O. CHUHUI

У творчому доробку О. Чугуя є інсценізація роману О. Гончара «Собор», високу якість якої вже відзначали літературознавці, зокрема О. Телехова: «Автор зумів засобами цього роду літератури передати глибокий ідейний зміст роману, особливості створених прозаїком багатограних характерів, красу і велич української мови. Значною мірою цьому сприяв досвід вилучення елементів драматургічної форми під час дослідження поетичних творів основоположника нової української літератури, що завершилося оприлюдненням окремої монографії, «Драматургічні елементи в ліриці Т. Г. Шевченка». Варто також згадати про студію цього ж автора «Драматургічне освоєння прози М. В. Гоголя корифеями українського театру». Дослідниця слушно наголошує на вмілому доборі персонажів, оскільки їх значно менше, ніж у романі О. Гончара. Це ж саме слід сказати й про доцільне скорочення окремих сюжетних ситуацій та введення нових, яких немає в романі, зокрема — весілля Олени Чечіль та Миколи Баглая, спроба Володьки підпалити Собор. Особливо вдало відтворено образ Собору, адже він є центральним в однойменному романі О. Гончара, зводячи усі сюжетні лінії в одну, стимулюючи постійний розвиток конфлікту, безпосереднє зіткнення персонажів. Він не витрачає своєї величі і духовного впливу на оточення, навіть будучи напівзруйнованим, незважаючи на посилену в ті дні атеїстичну пропаганду».

Для викриття її антигуманної суті автор інсценізації широко використовує засоби сатири, завдяки цьому прихильники ідеї перетворення Собору на музей з ринком та розважальним центром постають в образах представників звіриного і тваринного світу. «Аналогічним сатиричним зображенням відзначається також тісно пов'язаний з Собором епізод появи зі своїм військом Нестора Махна, його заручини з Галиною та характерне для анархіста самовозвеличення. Однак і вони виявляються благороднішими у порівнянні з тими, хто під різними приводами намагається зруйнувати Собор на угоду сучасним компартійним чиновникам».

Однією з особливостей інсценізації О. Чугуя є майстерне використання прийомів і засобів усної народної творчості, зокрема елементів весільно-обрядового дійства. Це легко простежується в епізоді вимушених заручин Олени Чечіль з Володькою Лободою, виписаному у виразно комедійному стилі.

Ще більш політичним є широке використання пісенних партій, незважаючи на те, що у творі О. Гончара вони майже не зустрічаються. В інсценізації ж ми маємо весь